

Філософія

УДК 133.2:177.8

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18504763>

**Про дискурс самотності пророка, мудреця й святого: екзегетичний,
теологічний та філософський підходи (на основі англомовних та
німецькомовних джерел)**

Клочков Владислав Володимирович,

Доцент кафедри германської філології факультету романо-германської
філології, кандидат філософських наук

Прийнято: 16.01.2026 | Опубліковано: 31.01.2026

Анотація: Цей текст досліджує філософський вимір самотності через призму трансцендентного та екзегетичного аналізу священного тексту. У ньому поєднуються екзегеза (літературно-історико-культурний аналіз), теологічні смисли та філософський дискурс, що розглядає сенс існування очима вірних. Автор розглядає самотність як екзистенціальну дилему кожної мислячої людини: між питаннями про сенс буття та відповіддю Бога або її відсутністю. Дослідження зосереджується на трьох образах: Пророка, Мудреця та Святого, між якими відображаються різні модуси самотності — від ізолюваного спілкування з Богом та очікування помсти загалу до усвідомленої ізоляції заради пізнання істини та служіння спільноті. Також розглядаються богословські виміри самотності - готовність прийняти голос Бога та переживати благодать в особистому досвіді віри, що згодом переростає в обов'язок служіння спільноті. Наголошується, що мудрість не

вимірюється величиною постаті, а радше здатністю мислити та слухати істину всупереч суспільним очікуванням.

Ключові слова: філософський дискурс, самотність, усамітнення, екзистенційні дилеми, сенс буття, Бог, сповідання, екзегеза, літературно-історико-культурний аналіз, теологічні смисли, Пророк, Мудрець, Святий, богословський дискурс, благодать, служіння спільноті.

**On the Discourse of the Solitude of the Prophet, the Sage, and the Saint:
Exegetical, Theological, and Philosophical Approaches (Based on English- and
German-Language Sources)**

Vladyslav Klochkov,

Associate Professor of the Department of Germanic Philology, Faculty of
Romance and Germanic Philology, PhD in Philosophy

Abstract: *The text investigates the philosophical dimension of solitude by transcendence and exegetical analysis of sacred texts, weaving together philosophical discourse, exegesis (literary and historical-cultural interpretation), and theological meanings as seen through the eyes of confessing figures. The author treats philosophical solitude as an existential dilemma of every reflective person: questions about the meaning of existence, the source of that meaning, and whether it is given by God or discovered within human finitude. Solitude functions as a complex, dynamic stance that enables discernment, responsibility, and authentic witness.*

The research is focused on three figures—Prophet, Sage, and Saint—exploring different modes of solitude: isolation in relation to God and anticipated divine judgment; deliberate inner seclusion for pursuing truth, ethical formation,

and service to the community; and communal solitude expressed through shared contemplative practice and tempered leadership. Each figure emerges as a different epistemic and existential posture: the Prophet voices a call that disrupts the ordinary social order; the Sage cultivates patient wisdom through quiet study and reflective unsettledness; the Saint bears a hospitable solitude involving into a sanctified life mode.

In its exegetical dimension, the work engages with sacred texts to illuminate how solitude is dramatized, endured, or celebrated. It considers how solitude can be read as a pedagogical instrument: a form of self-emptying that makes room for divine pedagogy, as well as a critique of self-regard that resists easy triumphalism. The theological meanings highlighted include the readiness to hear the voice of God, the openness to divine grace, and the conviction that ultimate communion with the Transcendent reorganizes the self in relation to others. The author proposes a synthesis that fuses three key images—sanctity achieved through divine wisdom, experiential grace in personal faith, and the non-material reality that grounds communion with God—into a cohesive framework for interpreting solitude.

Key words: *philosophical discourse, loneliness, solitude, existential dilemmas, meaning of existence, God, confession, exegesis, literary and historical-cultural analysis, theological meanings, Prophet, Sage, Saint, theological discourse, grace, service to the community.*

Постановка проблеми. Автор у представленому дослідженні намагався дотримуватися інтердисциплінарного дискурсивного діапазону на межі філософської антропології, філософського релігієзнавства й лінгвістичного аналізу термінів. Екзегетика й теологічні джерела розглядаються в феноменологічному ключі, позаяк ідеться не про ствердження відповідних істин автором (саме як істин), а про констатацію того, що складає предмет

віри. Феноменологічний підхід до, скажімо, священного письма означає, що ним є такий текст, який сам себе називає священним.

Власне філософський дискурс самотності провадиться навколо екзистенціальних дилем. Вони стосуються кожної людини, здатної до рефлексії щодо власного буття. Низка питань, якими переймаються люди навіть без жодної претензії на мудрість, пророцтво чи святість («Навіщо я існую?», «Навіщо все?» «Як прожити життя осмислено?», «Чи варто проживати життя взагалі?»), поділяють людей на тих, хто вірить у сенс буття й того, хто його дав – Бога, тобто на релігійних, з одного боку, і на атеїстів чи агностиків, з іншого. А поки відповідей ще нема, людина переживає екзистенціальні колізії в тиші своєї самотності. Тиша перетворюється на мову самотності, без тиші спроби виокремити себе з-поміж маси людей нездійсненні. Саме пізнання й осмислення пізнаного можливі тільки за умов беззвучної зосередженості.

Філософський вимір самотності в його екзистенціальному значенні не передбачає Мудрого в традиційному розумінні, і надто Пророка чи Святого. Дилеми, про які йдеться, виключають актуалізацію постаті, яка нібито володіє таємним знанням і повідомить його немудрим людям. Це не самотність вищого. Філософська самотність відкривається людині тоді, коли вона відмовилась вивищувати будь-кого. Самотність як брак іншого (loneliness) змінюється усамітненням (solitude). “Самотність не ідентична соціологічно ізольованому існуванню” – пише К. Ясперс у своїй роботі “Комунікація” [10, с. 141]. Традиційні інститути віддавна зруйновано, саме тому стали можливими така тиша й така самотність. Тут мудрий кожен, хто мислить. Немає більше тлумачення адаптованими текстами таємних знаків чи об’явлень, отриманих уві сні. Ф. Ніцше говорить, що зі смертю Бога людина відразу опиняється в стані остаточної самотності. “Остання людина “ у творі

“Так говорив Заратустра” фактично усвідомлює, що кожен приречений до метафізичної самотності [8, с.15-16].

Звичайно, самотність релігійної постаті, будь то Пророк, Мудрець чи Святий, - не тільки і не стільки відокремлення від мас у щоденному житті, а найшвидше ситуація пізнання, сприйняття вищого заклику. Ці постаті відповідальні за прочитання послання, за наслідки подальших подій уже в середовищі їхнього люду. Люд не подарує жодної провини, насамперед несправджених передбачень (бо плутає Мудреця, а надто Пророка, з ворожкою). Люд не вміє слухати і вміє не слухати, але згодом прискіпуватися до Мудреця чи Пророка зі звинуваченням чи карою за місії, яких вони не перебирали на себе. Ще лишаються повсюди хвороби, ще досі триває панування чужинців, лови та оброблення землі не дають ані здобичі, ані врожаю. І що найбільш дивно: бовван, якого обмастили кров'ю жертви (і від цього застерігав Пророк), не зважає на ту жертву. Все одно - Пророк винен і заслуговує на смерть. Він самотній все своє життя й надто перед загибеллю. Він починає волати до самого Бога, чому той його полишив, як Христос питатиме на хресті. Святість же – постфактум, визнання після смерті, почасти насильницької. Спершу належить бути розчавленим натовпом, щоб стати святим. Поразка на землі в найбільш трагічному модусі самотності – чи не головна умова прилучення до святих.

Для охоплення цих страждань доцільно провадити екзегетичний аналіз, аби скористатися з можливостей історико-культурного, лінгвістичного та літературного тлумачення священного тексту; дослідити теологічні парадигми, поглянувши на Бога та Його творіння очима сповідників; зосередитися на філософських вимірах проблеми, насамперед на переживанні екзистенціальних дилем сенсу буття й доцільності своєї діяльності згаданими

трьома постатями. Для цього аналізу автор зосередився на християнському вченні.

Якщо у Пророка самотність передбачає ізольоване спілкування з Богом, чекання помсти невдячного народу («голос, що волає в пустелі», «темна ніч», «печера» та інші образи замкнутого простору), то Мудрець найчастіше свідомо обирає її задля торування шляху до істини. Тут він певним чином здійснює Сартрову приреченість на свободу. Обираючи свободу, ми водночас обираємо й самотність [9]. Мудрецеві належить заглибитись у себе, не зіставляти свої пошуки з суспільством чи смаками його доби. Самотність Мудрого зазвичай асоціюється з людьми, які мають досвід, знання та обов'язок розпоряджатися цим знанням на користь інших. Це може бути тягар відповідальності, коли мудра людина відчуває ізольованість через несприйняття або непорозуміння з боку оточуючих. Подібно до цього, М. Гайдеггер у своєму протиставленні буття-з-іншими (*das Mitdasein der Anderen*) та власного, тобто автентичного буття (*das Selbstsein*) прагне відокремленості від усередненого люду (*das Man*), бо лише за таких обставин можливе споглядання буття, власного буття (*Dasein*) та власної скінченності [15]. Це осмислена ізоляція, радше *solitude*, ніж *loneliness*: Мудрець почувається «поза загальом» через необхідність розглядати глибші питання (мораль, справедливість, доля народу). Народ завше вирізняється зіпсутістю, суть якої влучно передав К.С. Люїс у діалозі Вчителя зі своїм учнем: «Люди, котрі не спізналися любови й замкнулися самі в собі, хотіли б, що їм надали можливість шантажувати весь світ. Щоби, доки вони не погодяться стати щасливими (на власних, зауваж, умовах), ніхто інший не посмів би скуштувати радості. Щоб останнє слово залишалось за шантажистами. Щоб Пекло могло накладати вето на Рай.» [2, с. 115]. Тут «доки» розбещеного люду дорівнює «завжди».

Становище Пророка більш драматичне, бо його дилеми стосуються самих підвалин істини й моралі. Він не може покладатися на глибини пізнання свого життєвого світу, натомість він мусить бути мужнім їх відкидати. К.С. Люїс у цьому контексті відзначає: «З одного боку, якщо Бог мудріший, ніж ми, Його судження повинні відрізнятись від наших багато в чому, включаючи проблему добра і зла. Отже, те, що нам здається добрим, може не бути таким в Його очах, і те, що нам видається злим, для нього злим може не бути.» [4, с. 33]. Виникає внутрішня потреба зосередитися на служінні істині, Богові або спільноті. Мудрість же відкриває усвідомлення того, що не все відоме задалегідь, що істини потребують часу та зосередженого розважання. На переконання Ч. Тейлора, усамітнення людського «я» стало можливим лише внаслідок «розчакловування світу» (термін М. Вебера), відкривши перспективу невіри та заснування власних моральних приписів. «Для формування такого «ізолюваного «я» мало було самого лише розчакловування, потрібно було також упевнитись у власних силах морального впорядкування.» [11, с. 52]. Так, якщо спробувати тлумачити думку Тейлора, усамітнюється мудрість, зламавши пута традиції. Мудрість – не конче акт віри.

Святий же через свою самотність звіщує послання від Бога, який «є», «сущий» і «є» понад світом і вище світу. Святість як така почала актуалізуватись із появою авраамічних монотеїзмів. Так або інакше, всі постаті – і Мудрий, і Пророк, і Святий - прокладають межу між собою та спільнотами в своєму прагненні слухати істину. Багато разів віра гинула, вироджуючись в озвнішнений культ. Г.К. Честертон на цю тему писав: «Віра завжди навертає епоху, і не як старе передання, а як новизна. Цю правду приховує від багатьох звичай, який помічають аж надто рідко» [12, с. 310]. Ритуал поглинає сутність самого сповідання.

У своїй самотності Пророк, Мудрий і Святий не тільки й не стільки ізольовані. Вони усамітнюються, щоб служити Богові й спільноті. В контексті самотності виникає пророчий образ служителя, який зазнає відчуження і болю як символ ізоляції в Святому Письмі. "Зазнав від людей жалю, людини скорботи, і знайомого з хворобами; і ми прийняли його відкинутим, як хто-не-хто, що з людей прихований." (Іс. 53:3). Проте самотність часто пов'язана з відокремленням від спільноти або випробуваннями; ключова відповідь — молитва, покаяння, повернення до Бога і до спільноти. Пророки в Біблії часто діяли в рамках підвищеної відповідальності та заклику Божого слова в умовах протистояння, непорозуміння чи навіть переслідування. Пророк може бути "одиноким голосом" на честь Божої волі, змушеним говорити правду навіть тоді, коли народ не готовий її прийняти. Пророк часто описується як той, хто не підкоряється світському чи політичному приписам; його послання може бути неприйнятним чи ворожим. Самотність Пророка — це зосередженість на молитві й слуханні Божого голосу. Пророк вірить у Божу присутність, яка надихає за умов ізольованості попри часті рани, завдані загальною. Загалом може бути навіть праведним, обмеживши свою праведність приписами, а не живим буттям у ній. На цю тему Фултон Дж. Шін зауважує: «Ніхто по-справжньому не розуміє усього зла гріха, якщо гадає, що не грішить, а тільки порушує закон» [14, с. 119]. Пророку й Святому нема на що сподіватися, коли народ чинить їм зло, надто позиваючись до поверхнево витлумаченого добродійства. Нема на що сподіватись, крім відчуженості й жорстокості.

Пророче слово може розкривати обіцяне відкуплення чи поновлене співбуття з Богом. Хоча Пророк, як і Святий, може бути самотнім, його роль як "голосу в пустелі, що волає", викликає відповідальність народу повернутися до Бога.

Богословський дискурс самотності зосереджений на готовності людини прийняти голос Бога, що шукає людину. Причому пошук зі боку Бога спрямований на виправлення людської природи. К.С. Люїс дістав просте й приголомшливе питання від когось із своїх дописувачів: «А раптом те, що ви називаєте моральним законом, - це просто наш стадний інстинкт, який розвивається в нас так само, як усі інші наші інстинкти?» [5, с. 22]. Таку зісутість християни називають наслідком первинного гріха, атеїсти – нормою, на яку всяка релігійність чинить замах. Для атеїста немає свободи там, де є віра, і не може бути віри в того, хто прагне свободи. Але якщо визнавати таку суперечливість, то варто визнати її нездоланною. Уявімо собі масштаби драми Пророка чи Святого (Мудрець, коли забажає, уникне її), які служать Богові й проповідують спасіння тим, хто закликатиме до Нього.

Тут можна припустити злиття трьох ключових образів: святість досягається самоздійсненням Пророка в божественній мудрості. Це сприйняття благодаті в індивідуальному досвіді віри, культивування найміцнішої реальності – нематеріальної. Самотність тут – необхідна умова спільного буття з Богом і відтак служіння спільноті. Самотність – це перебування наодинці з Богом, який диктує послання на скрижалях. Саме наодинці з Ним Святий і Пророк відчувають готовність смиренно служити, хай навіть доведеться потерпати від власного народу. До речі, старозавітне тлумачення смерті почасти не означало жодної потойбічної винагороди за жертвенне життя: «Скидається на те, що в левовій частці Старого Завіту або лише на якусь дрібку, або геть чисто не вірили в потойбічне життя... Слово, перекладене у нашому виданні Псалтиря як «душа», просто означає «життя»; слово, перекладене як «ад», означає просто «країну мертвих», царство всіх померлих, як добрих, так і злих. » [6, с. 46 - 47]. Ісус на хресті пережив повну відокремленість від Бога через гріх світу, і саме з цього випливає надія на відкуплення та нове життя через воскресіння. «Бог мій, Бог мій! Чому ти

залишив мене?» (Мт. 27:46) – вигук Ісуса, який зовні залишився без відповіді. Але християнство вчить, що відповідь було закладено в самі підвалини буття. Шеол припинив бути місцем для всіх, до речі, вічним місцем. Зрештою, навіть зазнавши трагічного кінця, Святий сповнює пророцтво власним життям. Його доля – спосіб визволити інших з-під влади омани, засвідчити стражданнями істини, задля проголошення яких бракувало слів. Скажімо, християни певні, що Ісус своєю смертю відкупив світ. Людство більше не в полоні гріха, в котрому перебувало від гріхопадіння. Звичайно, Ісус і тут «розминувся» з народом: «У першому столітті євреї очікували пришествя земного, політичного Месії, який прийде і звільнить їх від гніту Римської імперії та поверне Ізраїльську землю їй законним власникам» [1, с. 37]. У багатьох це розчарування залишилось.

Для християн самопожертва Ісуса – це звістка про розірвання пут. Звісно, зцілення та інші чудеса сприяли наверненню. Сприяли йому проповіді й притчі. Проте найбільше, сама сутність Його місії – Його ж власна доля. Фултон Дж. Шін провадить екзегезу оголошення Ісусом про свої майбутні страждання. Ісус мовив про них у мить найвищого захоплення людом і учнями Його чудесами і, як чи не всі кругом були певні, подальшою політичною владою. Далі Шін пише: «Апостоли почали переносити цю владу на сподівання земного царювання і незалежності народу, незважаючи на ті жорстокі уроки про Хрест, які їм були дані. Цей вид релігійного піднесення, який позбавляв людство відкуплення, засмутив нашого Господа» [13, с. 171]. Навіть найближчі послідовники Ісуса не бачать, у чому Його місія і Його святість. Це, здається, вершина самотності.

Земна доля втіленого Слова якраз і означає, що Творець навідав Свій грішний народ, не зазнавши пошани при появі в цьому світі й зазнавши ганебної смерті на закінчення Свого земного життя. Нескінченне Божественне

прийняло долю скінченного людського. Таким чином, свідчення як доля досягло найбільшої висоти. Це свідчення жертвенної любові. «Самопожертва має абсолютну цінність сама в собі. Хоч до чого прагне особа, яка нас любить, щоб утішити її, ми віддаємо своє життя і навіть душу. Це аскетизм Еросу, який вважає ділом честі йти за своєю любов'ю навіть у пекло. Бо яку більшу жертву може покласти людина на вівар любові, ніж жертву своєї безсмертної душі?» [7, с. 13].

Більш того, святість перетворюється на покликання – мало розуміти суть життя й жертви Святого, належить рухатись у тому ж таки напрямку, бо радісну звістку вже проголошено. На спосіб такого поступу вказує той-таки Люїс у тринадцятому листі до Малькольма: «...Бог та людина не можуть взаємо виключати один одного (як це відбувається між людьми) у точці зіткнення Творця і творіння; у точці, де таємниця сотворення якраз і відбувається, - поза часом для Бога і безперервно в часі для нас. Обидва твердження: «це зробив (чи сказав) Бог» і «це зробив (чи сказав) я» - можуть бути правдивими одночасно». [3, с. 85]. Просте й глибоке твердження робить обожнення кожної людини необхідним.

Висновки

1. Дискурс самотності Пророка, Мудреця й Святого щонайперше вказує на ті виміри людського досвіду, де обставини життєдіяльності є другорядними відносно проблеми сенсу життя, істину та божественне. Народжені за певних історичних обставин, ці постаті характеризуються як обрані для певних місій найчастіше на зламі епох, здебільшого драматичних і трагічних. Застереження – а це, напевне, головне, чим вони діляться зі своїми народами – залишаються непочутими.

2. Екзегетичний підхід дозволяє читати священні тексти контекстуально; теологія надає смисли, в яких самотність Пророка та Святого

розглядається як зв'язок з Богом та здійснення покликання; філософія ставить питання про природу самотності як проблеми існування й пізнання. Разом ці підходи дозволяють краще зрозуміти, чому самотність у святих постає не як відштовхування, а як глибокий механізм пізнання та служіння. Теологічні смисли творяться вірними даної релігії, тоді як філософський вимір зосереджується на екзистенціальних дилемах буття і сенсу життя. Самотність розглядається як екзистенціальна проблема: філософський дискурс самотності фокусується на внутрішніх дилемах кожної людини, яка розважає над сенсом існування. В цій драмі відповідальність перед питанням про сенс життя переходить на рівень індивідуальності. Мудрість більше не дорівнює відкриттю когось вивищеного, яку той намагається донести до не наділених нею за допомогою зрозумілої ним мови.

3. В екзегетичному дослідженні проводяться історико-культурний, літературний та лінгвістичний аналізи тексту. Релігійна самотність як служіння Пророка, Мудреця та Святого постає як подвійний тягар - стояти перед Богом і нести відповідальність перед людською спільнотою. Її розуміють як специфічний стан, у якому кожен з них здатен прийняти божественний голос, сформулювати послання людям та нести відповідальність за його наслідки. Екзегетика до того ж перетворює ці постаті на історичні.

5. Богословський дискурс поєднує голос Бога з людиною. Пророк, Мудрець і Святий у самотності досягають ступеня служіння спільноті через божественну мудрість і благодать. Святий несе в собі нову мудрість, сповнюючи пророцтва власною долею. Самотність постатей розглядається не як ізоляція, а як умова міцнішого з'єднання з Богом і жертви за найвищі правди. Самопожертва з трагедії перетворюється на сенс життя і передумову щастя.

Список використаних джерел

1. Брант Пітр. Ісус Христос та єврейське коріння Пресвятої Євхаристії. Розкриття таїнства Останньої вечері / Пер. з англ. Бр. Дмитра Голика – Львів: Місіонер, 2024. – 224 с. Цит. За: Msrtin Henger. The Zealots. T & T. Clark. 1961
2. Люїс Клайв Стейплз. Велике розлучення. - Львів: Свічадо. – 2023. – 128 с.
3. Люїс Клайв Стейплз. Листи до Малькольма. - Львів: Свічадо. – 2024. – 152 с.
4. Люїс Клайв Стейплз. Проблема страждання. - Львів: Свічадо. – 2024. – 136 с.
5. Люїс Клайв Стейплз. Просто християнство. - Львів: Свічадо. – 2021. – 224 с.
6. Люїс Клайв Стейплз. Роздуми над псалмами.- Жовква: Місіонер. – 2021. – 160 с.
7. Мертон Томас. Ніхто не є самотнім островом. – Львів: Свічадо. – 2019. – 224 с.
8. Ніцше Ф. Так казав Заратустра; Жадання влади / Пер. з нім. – К.: Основи, Дніпро, 1993. – 415 с.
9. Сартр, Жан-Поль. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології / Пер. з фр. В.Лях, П.Тарашук. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. – 854 с.
10. Ситниченко Л.А. Першоджерела комунікативної філософії. – К.: Либідь, 1996 – 176 с.
11. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша / Вид. друге. – Пер. з англ. О. Панича. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. – 664 с.
12. Честертон Г. К. Вічна людина. – Львів: Свічадо. – 2020. – 344 с.
13. Шін Фултон Дж. Життя Христа. – Жовква: Місіонер. - 2019. – 512 с.

14. Шін Фултон Дж. Твоє життя вартує, щоб його прожити. Християнська філософія життя / Пер. з англ. Н. Помірко / 4-е вид. – Жовква: Місіонер. - 2016. – 344 с.
15. Heidegger Martin. Sein und Zeit. Elfte, unveränderte Auflage. – Max Niemeier Verlag. – Tübingen. - 1967